

5. Українська етнопедагогіка: навчально-методичний посібник / В.Кононенко. – Івано-Франківськ, 2005. – 508 с.

The article is devoted to the ethnolinguistic principles of study of modern Ukrainian by the future teachers of primary classes. The experience of the use of ethnocultural material is reflected as a main component of forming of ethnocultural competence at the lessons of modern Ukrainian.

Key words: ethnolinguistic principles, ethnoculture, text, study of Ukrainian.

УДК 81'32-057.87

**Володимир Ковальчук, Любов Білецька,
Наталія Стасів, Людмила Силюга (Дрогобич)**

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Проаналізовано особливості розвитку мислення і мовлення учнів початкових класів та шляхи поповнення лексичного запасу школярів на уроках математики.

Ключові слова: кількісні відношення, просторові форми предметів, геометричні фігури, багатоцифрові числа.

Культура мови як нерозривна складова особистості – одна з перших ознак культури людини та суспільства. Вона включає в себе багато понять і вимагає постійної уваги до мовної поведінки особистості. З розвитком мовлення тісно й органічно пов'язане насамперед питання інтелектуального розвитку особистості. Не випадково практично всі видатні психологи і педагоги приділяли велику увагу інтелектуальному розвитку дитини засобами мови. Пізнання мови на різних її рівнях є джерелом різнобічних знань, засобом розвитку мислення, мовлення, духовного збагачення людини.

Мова і мовлення є продуктом культури і невід'ємною її складовою. Саме мова сформувала людину як особистість і творця культурних цінностей. Формуючи людину в плані духовному, інтелектуальному і моральному, мова обслуговує потреби суспільства через цілий ряд важливих функцій, які практично реалізуються у мовленнєвій діяльності. Насамперед, це такі функції, як:

- мислиннева (мова є інструментом і засобом мислення, формою існування думки);
- пізнавальна (засобами мови людина пізнає світ, навколишню дійсність);
- комунікативна (мова є засобом спілкування);

– національно-культурологічна (за допомогою мови людина усвідомлює себе представником певного народу – коли ця мова є рідною; або вона прагне пізнати, вивчити, оцінити культурні надбання іншого народу – коли вивчає іншу, іноземну мову). Саме ці функції чітко виявляються в навчальному процесі.

Мова й мислення тісно пов'язані між собою: у процесі оволодіння учнями математичною мовою та при її використанні розвивається математичне мислення, формуються специфічні для математики мовні конструкції та відповідні розумові дії [2].

Виховання культури мовлення та мислення школярів, тобто вміння відбирати й свідомо використовувати у спілкуванні ті елементи системи мовних засобів, що найкраще забезпечують у кожній конкретній ситуації досягнення поставленої мети – важлива ділянка роботи класовода. Він поряд з формуванням інтересу до навчання, розвитком мислення, творчих здібностей навчає дітей точно, логічно, чітко, лаконічно висловлювати думки.

Здійснюється така робота на уроках з усіх предметів, у тому числі й математики. Від її ефективності багато в чому залежить опанування цієї шкільної дисципліни в старших класах. Тому вимоги щодо правильності мовлення школярів мають перебувати на такому ж рівні, як і щодо якісного засвоєння програмового матеріалу.

Однак на практиці, на жаль, не всі класоводи на уроках математики приділяють належну увагу мовленню учнів, не стежать за вимовою окремих слів, побудовою речень.

Точність як важлива якість мовлення тісно пов'язана з правильністю використання відповідних термінів, понять. Відомо, що в 1-4 класах означення математичних понять не вводяться. Їх пояснюємо й розкриваємо на конкретних прикладах з опорою на життєвий досвід учнів та раніше набуті ними знання. І від того, наскільки міцно діти засвоять цей матеріал, залежить не лише правильність оперування термінами в наступних класах, а й опанування математики в майбутньому.

Вивчення початкового курсу математики згідно діючої програми і підручників значно збагатило математичну мову школярів. Цьому сприяло те, що при створенні початкового курсу математики ставилась мета наблизити вивчення математики в початкових класах до викладання цього предмету у середніх класах, повніше використовувати широкі пізнавальні можливості дітей. У результаті була створена програма, яка включає в себе не лише арифметику натуральних чисел і основних величин, але і елементи алгебри та геометрії з характерними для них термінами і символікою, зокрема, буквеною символікою. Завдяки тако-

му змісту програми мова учнів стала в більшій мірі володіти якостями, властивими мові математики як мові високої точності, лаконічності, мові математичних виразів, термінів і символів [1,28].

На уроках математики молодші школярі вивчають кількісні відношення та просторові форми предметів навколишнього світу. Усвідомлювати та описувати їх вони починають в міру оволодіння математичним мовленням. Завдання вчителя полягає в тому, щоб ознайомити школярів з новими математичними поняттями через спостереження, відчуття, їх життєвий досвід [1,36].

Аналіз шкільної практики, вивчення досвіду передових вчителів початкових класів дозволяють виділити основні шляхи поповнення лексичного запасу школярів на уроках математики [2; 3]:

- розповідь вчителя, де він ознайомлює учнів з новими словами-поняттями;
- бесіда, що стимулює дітей до самостійних умовиводів;
- правильна постановка питань та вміння давати відповідь на них;
- складання невеликих оповідань-казок про числа, про хід розв'язання прикладів та задач (спочатку за зразком, з допомогою запитань вчителя, згодом за аналогією, а потім самостійно);
- використання ігрового матеріалу (математичні ігри, цікаві вправи на запам'ятовування нових термінів і відношень та ін.);
- систематичне виправлення помилок в усному, а потім у писемному мовленні.

На перших уроках математики в мовленні учнів-першокласників домінує слово-питання *скільки*:

- Скільки грибочків, колосків, синичок ... на набірному полотні чи сторінці підручника?

- Скільки великих червоних квадратиків, скільки малих жовтих кружечків партах?

Поступово вони навчаються описувати геометричні фігури за їх розміром, кольором, матеріалом, розташуванням у просторі. Наприклад, учні з допомогою вчителя характеризують фігури, виставлені на набірному полотні: «Перший круг картонний, великий, червоний; другий – фанерний, маленький, жовтий; між ними квадрат – паперовий, малий, зелений. Червоний круг зліва від квадрата, жовтий – справа від квадрата».

У процесі роботи вчителі пропонують знайти дітям у класі предмети, що мають форму квадрата, трикутника, кола, уявити і показати, які фігури можна намалювати за їх допомогою. При цьому важливо навчити дітей розрізняти смислове значення слів *цифра і число, коло і круг, периметр і площа* та ін., не сплутувати їх у своєму мовленні. Щоб до-

сягти успіху, словникову роботу на уроках математики треба проводити паралельно з демонстрацією предметів. Це допоможе закріпити вивчені слова-терміни [2].

Опановуючи тему «Багатоцифрові числа», учні поступово накопичують знання, оволодівають новими термінами, які використовують, розповідаючи про числа. Так, про число 945 вони зможуть сказати: «945 – тризначне число, записується трьома різними цифрами. Попереднє число 944, наступне – 946. У числі 945 дев'ять сотень, чотири десятки, п'ять одиниць. Всього одиниць 945, всього десятків – 94, сотень – 9. 945 можна записати як суму розрядних добутоків $900 + 40 + 5$. Найбільше число, що складається саме з таких цифр – 954, а найменше – 459.»

Учням з достатньо розвинутим математичним мовленням корисно запропонувати скласти розповідь про число «ланцюжком». (Хто що знає про число? Розкажіть, відповідаючи на мої запитання. Складіть розповідь за схемою розбору числа, поданою на плакаті чи на «картці – вичуралці»).

Значні труднощі виникають у школярів під час запам'ятовування назв компонентів і результатів арифметичних дій. Подолати їх допомагає систематичне читання математичних виразів різними способами в ході математичних диктантів, додаткових запитань учням, рішення рівнянь з коментуванням. Наприклад, школярі по-різному читають приклад $2-1=1$; доводять, що $3>1$; $3-2<3-1$, хоча при цьому не виконують математичних дій.

Спочатку процес міркування розкривають «сильні» учні, а згодом пропонуємо зробити висновок за аналогією для випадків $5-3>5-4$ «середнім» і «слабким» за розвитком мовлення учням.

Вміння правильно вимовляти та писати назви чисел знадобиться учням у відповідній роботі на уроках читання й мови. Виразне читання умови задачі, правил за підручником з математики, повторення та пояснення прочитаного – невичерпне джерело розвитку мовлення молодших школярів [1, 57].

Як стверджує досвід вчителів, міркування за аналогією, за алгоритмом, за зразком сприяє кращому запам'ятовуванню обчислювальних прийомів, допомагає учням пояснити вибір арифметичних дій у задачах, повністю їх проаналізувати. Водночас збагачується лексичний запас школярів, вдосконалюються навички правильної побудови словосполучень, речень і текстів. При складанні задач за поданим планом, малюнком, опорними словами мовлення дітей стає більш послідовним, виразним, гармонійним.

Таким чином, вдосконалення культури математичного мовлення і мислення школярів сприяє розвитку навичок практичних життєвих розрахунків, усуненню неточностей вживання зайвих слів при побудові запитань і умови задачі, неправильного порядку слів у реченні, мова молодших школярів стає чіткою, зв'язною, змістовною.

1. Богданович М.В. та ін. Методика викладання математики в початкових класах: Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. // Богданович М.В., Козак М.В., Коваль Я.А. – К.: “А.С.К.”, 1998.-342 с.

2. Гришко О.І. Формування у молодших школярів умінь доказово міркувати // Початкова школа.-1994.-№11.-С.28-31.

3. Лисянська Т.М. Вивчення психологічних особливостей мислення учнів // Початкова школа.- 2008.- № 7.- С.35-39.

The features of the development of thought and broadcasting of students of initial classes and ways of addition to the lexical supply of schoolchildren on the lessons of mathematics are analysed.

Key words: *quantitative relations, spatial forms of objects, geometrical figures, багатоцифрові numbers.*

УДК 378.112

Леся Колток (Дрогобич)

УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМ ДИСКУРСОМ ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена науковому аналізу педагогічного дискурсу. Окреслено основні структурні елементи дискурсивної педагогіки, розглянуто достатньо відомі та апробовані методи навчання, які широко застосовуються у навчально-виховному процесі педагогічних установ.

Ключові слова: *дискурс, комунікація, комунікативна концепція, дискурсивне навчання, методологія дискурсу, дискурсивна педагогіка.*

Педагогіка як наука має стародавні традиції і є майже найстарішою науковою та практичною діяльністю людини. Саме цьому існує безліч різноманітних напрямків у сучасній педагогіці та педагогічних парадигм. Напрямки, школи в педагогіці розрізняються за характером їхньої переважної орієнтації на ту чи іншу науку про людину, що є проявом принципу антропологічної орієнтації педагогіки. Це важливо зрозуміти, бо структура та побудова педагогічного дискурсу буде залежати саме від тієї течії, тієї парадигми, у рамках якої виступають суб'єкти педагогічного дискурсу. Відповідно до філософсько-антропологічних підстав